

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ 2022
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ
ΑΡΧΑΙΩΝ**

06/06/2022

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΝΑΥΣΜΑ

ΤΣΙΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ - ΠΑΠΠΑ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΔΗΜΑΚΗ ΛΙΛΑ

ΘΕΜΑ Α**A1.α.** 1- Σ

2 – Λ

3 – Λ

A1. β. α – 2

β - 1

γ - 2

δ – 1

ΘΕΜΑ Β

B1. Στο απόσπασμα από τα Πολιτικά του Αριστοτέλη, απαντώνται δύο βασικές έννοιες της Αριστοτέλειας φιλοσοφίας, η φύση και ο λόγος, οι οποίες συντελούν καθοριστικά στον χαρακτηρισμό του ανθρώπου ως πολιτικού όντος. Η φύση δεν κάνει τίποτε χωρίς σκοπό· όλες οι φυσικές διεργασίες κάπου αποβλέπουν. Πρόκειται για φράση που επαναλαμβάνει ο Αριστοτέλης σε πολλές πραγματείες του. Υποστηρίζει ότι στη φύση τίποτε δεν γίνεται μάταια, τα πάντα εξυπηρετούν ορισμένη σκοπιμότητα, από την οποία και νοσηματοδοτούνται: ... { εἰ μὴθὲν μάτην ποιεῖ ἡ φύσις. Ἔνεκά του γὰρ πάντα ὑπάρχει τὰ φύσει, ἢ συμπτώματα ἔσται τῶν ἔνεκά του [: αν είναι αλήθεια ότι η φύση τίποτε δεν κάνει στην τύχη. Όλα, αλήθεια, τα φυσικά όντα υπάρχουν για κάποιο σκοπό, ή είναι τυχαία παραστρατήματα εκείνων που υπάρχουν για κάποιο σκοπό] (Περὶ ψυχῆς 434a31-32). } Στην ανάπτυξή της η θεωρία αυτή ονομάστηκε αριστοτελική τελολογία. Προνομιακός χώρος της τελολογίας είναι η βιολογία. Σχεδόν όλα τα παραδείγματα που φέρνει ο φιλόσοφος αντλούνται από την έμβια φύση· γίνεται αναφορά στα σχήματα των δοντιών, που είναι όπως είναι για να εξυπηρετούν την πρόσληψη και επεξεργασία των τροφών, στις στοχευμένες ενέργειες μυρμηγκιών και μελισσών για την επιβίωση της κοινότητάς τους, στην ύπαρξη και λειτουργία των φύλλων χάριν των καρπών. Βασίζεται, λοιπόν, ο Αριστοτέλης στη βιολογία και επεκτείνει το τελολογικό ερμηνευτικό μοντέλο του και σε άλλα πεδία των φυσικών επιστημών

λόγος: Η λέξη λόγος χρησιμοποιείται συχνά για να δηλωθούν αξεχώριστες μεταξύ τους η λογική (ως ιδιαίτερο γνώρισμα του ανθρώπου και ως διανοητική δραστηριότητα) και η γλώσσα (ως σύστημα σημείων και ως συγκεκριμένη έκφραση). Στο συγκεκριμένο χωρίο ο λόγος αντιδιαστέλλεται προς την φωνήν, και, συνεπώς, έχει ενισχυμένη τη σημασία της γλώσσας (χωρίς να χάνεται βέβαια η σημασία της ανθρώπινης λογικής). Ο λόγος είναι η ειδοποιός διαφορά, που διαχωρίζει την κοινωνία του ανθρώπου από την κοινωνία των άλλων *αγελαίων ζώων*. Στο έργο του «*Περί τῆς ζώας ιστορίας*», ο Αριστοτέλης διακρίνει τα ζώα σε *αγελαία* και *μοναδικά*: στην πρώτη κατηγορία ανήκουν εκτός από τον άνθρωπο και οι μέλισσες και το μυρμήγκι, η σφήκα και ο γερανός, ζώα που ζουν «πολιτικά», που δρουν δηλαδή ομαδικά και αναλαμβάνουν κοινές δραστηριότητες. Μάλιστα, με τη λέξη *λόγο* ο φιλόσοφος δεν εννοεί μόνο την ομιλία, τον έναρθρο λόγο αλλά και τη σκέψη, τη λογική (ενδιάθετος λόγος). Ο άνθρωπος, λοιπόν, είναι το μοναδικό ζώο που διαθέτει εκ φύσεως τον λόγο. Τα υπόλοιπα ζώα έχουν φωνή (άναρθρες κραυγές), με την οποία εκδηλώνουν το ευχάριστο ή το δυσάρεστο μεταξύ τους. Αντίθετα, ο άνθρωπος μπορεί και αντιλαμβάνεται και κατανοεί το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο και όλα αυτά τα εκφράζει με τον λόγο. Αυτό το προνόμιο τον διακρίνει από τα άλλα ζώα και τον καθιστά ικανό να δημιουργεί νόμους και θεσμούς και να εγκαθιδρύει τη δικαιοσύνη. Και τα άλλα ζώα δημιουργούν κοινωνίες, όμως κατώτερες σε κάθε περίπτωση από τις ανθρώπινες, καθώς στηρίζονται στην κάλυψη βιολογικών αναγκών. Συνεπώς, η φύση που πάντα κάπου αποσκοπεί και ο λόγος που αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο του ανθρώπου καθιστούν τον άνθρωπο ικανό να ζει σε πολιτική κοινωνία.

B2. Η φιλοσοφία, από την ελληνιστική εποχή, έβλεπε ότι ο άνθρωπος δεν είναι πλέον πολίτης μιας συγκεκριμένης πόλης αλλά υπήκοος ενός μεγάλου βασιλείου ή, αργότερα, της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Αν οι βεβαιότητες του ανθρώπου αρχίζουν να κλονίζονται μέσα σε αυτό το καινούργιο και ανοίκειο περιβάλλον, αν νιώθει ότι οι δεσμοί του με τη γενέθλια πόλη διαρρηγνύονται, είναι πιθανό να στραφεί στον εαυτό του και να νιώσει ότι δεν έχει πατρίδα ή ότι όλος ο κόσμος είναι η πατρίδα του. Αλλά ποιος είναι ο ίδιος και ποια είναι η θέση του μέσα σ' αυτόν τον κόσμο; Στωικοί φιλόσοφοι, όπως ο Επίκτητος (περ.50-125/30 μ.Χ.) και ο ρωμαίος αυτοκράτορας Μάρκος Αυρήλιος (121-180 μ.Χ.), φαίνεται να δίνουν μια απάντηση που ταιριάζει στους ανθρώπους της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας. Ο άνθρωπος είναι πολίτης του κόσμου. Ασφαλώς δεν υπήρχε κάποιο παγκόσμιο κράτος, ώστε η έννοια του

πολίτη να έχει κυριολεκτική σημασία· και ο κόσμος εννοείται με στωική σημασία, ως ένα ενιαίο σύνολο που διέπεται από τον φυσικό νόμο και τη λογικότητα. Ο ατομικισμός της ελληνιστικής φιλοσοφίας θα συμβαδίσει με έναν νεοεμφανιζόμενο κοσμοπολιτισμό. Ο τόπος, η κατοικία του ανθρώπου δεν είναι ο γενέθλιος τόπος του: ακόμη κι αν έχασε την πατρίδα του, ακόμη κι αν εξορίστηκε, παρηγορείται μ' έναν καινούργιο τρόπο: το να μην έχει πατρίδα είναι το ίδιο με το να έχει πατρίδα όλο τον κόσμο. Ο άνθρωπος είναι ένα ηγετικό στοιχείο του κόσμου που μπορεί να κατανοεί τη θεϊκή διοίκηση ωστόσο δεν πρέπει να εξετάζει τίποτα με βάση το ατομικό του συμφέρον. Πιο συγκεκριμένα, ο άνθρωπος οφείλει να μην προτάσσει το προσωπικό του συμφέρον (Μηδὲν ἔχειν ἰδία συμφέρον) και να μην αποφασίζει σαν να ήταν αποκομμένος από την ολότητα εφόσον εντάσσεται σε μια παγκόσμια κοινότητα, αποτελώντας οργανικό τμήμα της. Έτσι, η ευδαιμονία του ανθρώπου θα εξασφαλιστεί, εφόσον αντιληφθεί το κοσμικό σχέδιο του Λόγου για καθετί και για τον ίδιο, και έτσι καταφέρει και ο ίδιος να ενταχθεί στον κόσμο (κοσμόπολη) και να ρυθμίσει ανάλογα τη συμπεριφορά του.

Αναφορικά με τις γλωσσικές επιλογές ο Επίκτητος χρησιμοποιώντας β' ενικό πρόσωπο προστακτικής (σκέψαι, σκόπει) απευθύνεται στον άνθρωπο και του επισημαίνει ότι διαθέτει την «προαίρεση» δηλαδή την ελεύθερη βούληση, την ελεύθερη στοχαστική επιλογή που διαπλάθει τον ηθικό του χαρακτήρα. Με αυτόν τον τρόπο προσδίδει θεατρικότητα στο κείμενο και δημιουργεί έναν διάλογο με ένα υποθετικό ακροατήριο ενώ παράλληλα είναι σαν να απευθύνεται στον ίδιο του τον εαυτό και να τον συμβουλεύει. Ακόμα με το ασύνδετο σχήμα και την επανάληψη του ρήματος «κεχώρισαι» («Κεχώρισαι θηρίων, κεχώρισαι προβάτων») υπενθυμίζει στον εαυτό του και σε κάθε άνθρωπο γενικότερα ότι διαφοροποιείται από τα άλογα ζώα ως προς την ιδιότητα του λόγου, ο οποίος αποτελεί προνόμιο αποκλειστικά του ανθρώπου που νοσηματοδοτεί διαφορετικά την ανθρώπινη ύπαρξη.

{ Άλλες γλωσσικές επιλογές : **παρομοίωση** ὥσπερ ἄν, εἰ ἢ χεὶρ ἢ ὁ πούς. Σε αυτήν την παρομοίωση διακρίνουμε τη βασική αντίληψη των στωικών φιλοσόφων πως ενυπάρχει στον κόσμο ένας «φυσικός λόγος» που τον διέπει, που ρυθμίζει και διευθετεί τα πάντα κατά το σχέδιό του. Ο άνθρωπος αποτελεί ένα από τα ηγεμονικά μέρη του κόσμου, κι επομένως οφείλει να κατανοεί τη λογική διάταξη του σύμπαντος, την παγκόσμια «συμπάθεια» στην οποία είναι ενωμένα όλα τα πράγματα και να εναρμονίζει τις ενέργειες και τη συμπεριφορά του προς αυτήν.

/ ερώτηση Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου;}

B3. 1 – δ / 2 – α / 3 – ε / 4 – β / 5 – στ

B4. α. 1 – ε / 2 – δ / 3 – ζ / 4 – β / 5 – α / 6 – στ

B4. β.

- Το μυαλό του παιδιού είναι αδούλευτο, καθώς κανένας δεν του παρείχε τα κατάλληλα ερεθίσματα για την καλλιέργεια της σκέψης του.
- Τα προηγούμενα χρόνια η Ελλάδα αντιμετώπισε μια σοβαρή οικονομική κρίση που επηρέασε το σύνολο των πολιτών.

B5. Στο απόσπασμα του έργου του Επίκτητου « Διατριβαί» και στο κείμενο του Ευάγγελου Παπανούτσου από το έργο « Νόμος και Αρετή», συναντάται η έννοια της προαίρεσης με σαφή ομοιότητα αλλά και διακριτή διαφορά.

Ο Παπανούτσος ταυτίζει την προαίρεση και τη βούληση καθώς η ύπαρξή τους ταυτίζεται ενώ όπου απουσιάζει η μία απουσιάζει και η άλλη. Επισημαίνει ότι η προαίρεση είναι αποκλειστικά ανθρώπινο προνόμιο και σε αυτό το σημείο υπάρχει απόλυτη ταύτιση με τον Επίκουρο ο οποίος υποστηρίζει ότι αυτό που διαφοροποιεί τον άνθρωπο είναι η αδούλωτη και ανυπότακτη προαίρεσή του στην οποία υποτάσσει όλα τα άλλα. Η «προαίρεσις» είναι ένας σημαντικός όρος της αρχαίας ηθικής φιλοσοφίας, κεντρικός στον Αριστοτέλη και σε Στωικούς όπως ο Επίκτητος. Εκτός από τη γενική σημασία της προτίμησης, στον Επίκτητο σημαίνει την ελεύθερη βούληση, την ελεύθερη στοχαστική επιλογή ενεργειών που συγκροτεί τον ηθικό χαρακτήρα του ανθρώπου. Είναι κυρίως μία κρίση, η έλλογη ικανότητα να επιλέγουμε και να αποβλέπουμε στα αποτελέσματα των πράξεών μας. Προϋπόθεση για την προαίρεσιν είναι η διαίρεσις των πραγμάτων σε αυτά που εξαρτώνται από εμάς (τα ἐφ' ἡμῖν) και σε αυτά που βρίσκονται πέρα από τις δυνάμεις μας (τα ἀπροαίρετα, τα οὐκ ἐφ' ἡμῖν) και είναι ἀδιάφορα για εμάς και την επίτευξη της ευδαιμονίας.

Από την άλλη ο Παπανούτσος εκφράζει την άποψη ότι η προαίρεση δεν είναι απαραίτητη σε όλες τις περιπτώσεις της καθημερινότητάς μας τη στιγμή που η συνήθεια {«κοινωνικός εθισμός»} υπαγορεύει τη μηχανική διενέργεια ορισμένων πράξεων, χωρίς ιδιαίτερη περίσκεψη και υπολογισμό, άποψη που δεν συναντάται στο απόσπασμα του Επίκουρου

Συνεπώς, η προαίρεση του ανθρώπου είναι μια έννοια που διαχρονικά έχει απασχολήσει τους φιλοσόφους και τους στοχαστές, ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης.

ΘΕΜΑ Γ

Γ1. Αφού πάρουμε δάνειο είμαστε ικανοί να προσελκύσουμε με μεγαλύτερο μισθό { περισσότερα χρήματα} τους ξένους πεζοναύτες τους. Γιατί είναι εξαγοράσιμη η δύναμη των Αθηναίων παρά φιλική (οικεία), ενώ η δική μας {δύναμη } θα μπορούσε να πάθει λιγότερα, επειδή υπερέχει περισσότερο ως προς τη στρατιωτική δύναμη παρά στα χρήματα.

Γ2. Οι Κορίνθιοι υποστηρίζουν με πάθος την κήρυξη του πολέμου εναντίον των Αθηναίων και θεωρούν ότι η Πελοποννησιακή συμμαχία τελικά θα υπερισχύσει. Για να ενισχύσουν τη θέση τους προβάλλουν ισχυρά επιχειρήματα. Η Πελοποννησιακή Συμμαχία υπερέχει ως προς το πλήθος και την πολεμική εμπειρία {« πλήθει προύχοντας καὶ ἐμπειρία πολεμικῆ»} έπειτα επειδή εκτελούν όλοι χωρίς εξαίρεση τις διαταγές {« όμοίως πάντας ές τὰ παραγγελλόμενα ίόντας»}. Αν και οι Αθηναίοι υπερέχουν στο ναυτικό, η Πελοποννησιακή συμμαχία θα εξοπλίσει το δικό της από την περιουσία που έχει η κάθε πόλη και από τα χρήματα που βρίσκονται στους Δελφούς και την Ολυμπία {« από τῆς ύπαρχούσης τε έκάστοις ουσίας έξαρτυσόμεθα καὶ από τῶν έν Δελφοῖς καὶ Όλυμπία χρημάτων». Η Πελοποννησιακή συμμαχία θα μπορέσει να προσελκύσει τους ξένους πεζοναύτες των Αθηναίων με περισσότερα χρήματα γιατί η δύναμη της Αθήνας είναι εξαγοράσιμη.

Γ3. α. Έγώ δέ νῦν καὶ άδικούμενος τούς πολέμους έγείρω.

Γ3. β. άμυνόμεθα - άμυναι / καταθησόμεθα-κατάθου / έπικρατήσαι-έπικράτησον προύχοντας-πρόσχες/ πολλά-πλέονα - πλείω

Γ4. α. έχοντες : επιρρηματική αιτιολογική μετοχή συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος ήμεῖς / έπικρατήσαι : τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο στην απρόσωπη έκφραση εικός « έστί» με υποχρεωτική ετεροπροσωπία και υποκείμενο « ήμᾶς». / πλήθει : δοτική ως ετερόπτωτος επιρρηματικός προσδιορισμός της αναφοράς στο προύχοντας / μισθῶ : ετερόπτωτος προσδιορισμός ως δοτική του μέσου / ναυβάτας : αντικείμενο στο απαρέμφατο ύπολαβεῖν / ή οικεία: β' όρος σύγκρισης στο επίρρημα μάλλον με ά' όρο « ώνητή».

Γ4. β. Οί Κορίνθιοι ἔλεγον τούτους δέ νῦν καί ἀδικουμένους τόν πόλεμον ἐγείρειν.